

“Pastkarte” ir viens no brīnišķīgākajiem romāniem, kādu esmu lasījusi, un viennozīmīgi visbrīnišķīgākais no pēdējos gados lasītajiem. Tas, maigi izsakoties, satrieca mani līdz sirds dziļumiem. Es nekad neaizmirsīšu Efraimu, Emmu, Noēmiju un Žaku. Viņi ir globālas personības un tagad ir kļuvuši par daļu no manas – *mūsu* – ģimenes.

Valērija Perēna, rakstniece

Romāns “Pastkarte” ir ne vien nozīmīgs darbs, kas palīdz izprast holokaustu, bet arī aizkustinošs zaudējuma, atmiņu un pagātnes atspoguļojums, vienlaikus savīļņojošs un sirdi plosošs.

Library Journal

Šajā vērienīgajā ģimenes sēgā Anne Beresta izgaismo kara-laika Francijā dzīvojošo cilvēku izvēli starp laipnību un nodevību, atklāj holokausta šausmu ilgo atbalsi... Tā ir īpaši piemērota tiem lasītājiem, kuriem patika romāni “Mums neredzamā gaisma” un “Grāmatu zagle”.

Booklist

Romāna sižets kopumā ir sāpju pilns, spraigs, nemieru rai-sošs un arī ārkārtīgi svarīgs, jo Anne ne vien atklāj pastkartes noslēpumu, bet arī – un tas ir daudz svarīgāk – iegūst savu identitāti. Genocīda sagādātās ciešanas un šausmas tajā atklātas caur saistošu personisko pieredzi un tādējādi rada daudz spēcīgāku iespaidu.

Kirkus Reviews

Aizkustinošs, neparasts darbs. Tajā spriedzes romāna radītais uztraukums saplūdināts ar rekviēma emocionālo spēku.

Le Point

Anne Berest

LA CARTE
POSTALE

Anne Beresta
PASTKARTE

ROMĀNS

No franču valodas tulkojusi
Vineta Berga

821.133.1-31
Be 515

Anne Berest
LA CARTE POSTALE

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2021

Vāka attēls: Noēmija Rabinoviča 1942. gadā. (No ģimenes arhīva)

Anne Beresta
PASTKARTE

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja VIJA KILBLOKA
Projekta vadītāja *Una Orinska*
Redaktore *Elga Rusmane*
Korektore *Diāna Graudiņa*
Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. T-815.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Vineta Berga, 2024
© Mākslinieciskais noformējums, literārā apdare, izdevums latviešu valodā,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2024
ISBN 978-9934-32-378-2

Māte aizsmēķēja dienas pirmo cigareti, savu vismīļāko, jo tā apdedzināja plaušas un pamodināja. Pēc tam viņa izgāja laukā, lai apbrīnotu baltā ietērpušos apkaimi. Naktī bija uzsnidzis vismaz desmit centimetrus biezs sniegs.

Par spīti aukstumam, viņa ilgi stāvēja ārā, smēķēja un baudīja dārza sirreālo gaisotni. Nodomāja, ka dārzs ar pēkšņi nodzestajām krāsām un kontūrām izskatās skaisti.

Tad viņa izdzirdēja sniega apslāpētu troksni. Pastnieks bija izbēris pienākušos sūtījumus sniegā, tieši līdzās pastkastītei. Māte, uzmanīgi likdama čībās ieautās kājas, lai nepaslīdētu, aizgāja pēc tiem.

Joprojām iespiedusi lūpu kaktiņā cigareti, kuras baltie dūmi krasi izcēlās ledainajā gaisā, viņa steidzās ātrāk nokļūt atpakaļ mājā, lai sasildītu nosalušās rokas.

Viņa ātri pārskatīja pienākušos sūtījumus. Svētku apsveikumi, vairums no viņas studentiem, gāzes rēķins, reklāmas. Dažas no aploksnēm bija adresētas manam tēvam – kolēģi no Nacionālā Zinātniski pētnieciskā centra un tā doktoranti sūtīja laimīga Jaunā gada vēlējumus.

Starp tradicionālajiem gada pirmo dienu sūtījumiem pavīdēja arī kas neparasts. Pastkarte. Pirmajā acu uzmetienā neko neizsakoša, kā nejauši ieslīdējusi starp aploksnēm, kā slēpdamās.

Mātes uzmanību tūlīt piesaistīja rokraksts – savāds, neveikls, tādu viņa līdz šim vēl nebija redzējusi. Pēc tam viņa izlasīja četrus citu zem cita uzrakstītos vārdus.

Efraims

Emma

Noēmija

Žaks

Divi no tiem bija viņas mātes vecāku, otri divi – tantes un tēvoča vārdi. Visi četri tuvinieki bija deportēti divus gadus pirms viņas piedzimšanas. Miruši Aušvicā 1942. gadā. Un nu pēc sešdesmit viena gada iznīruši no aizmirstības mūsu pastkastītē. Pirmdienā, 2003. gada 6. janvārī.

– Kurš gan būtu varējis atsūtīt kaut ko tik šausmīgu? – Lelija prātoja.

Māte ļoti nobijās, viņai pēkšņi likās, ka viņai kāds draud, paslēpies aizgājušo laiku tumsā. Viņai trīcēja rokas.

– Pjēr, skaties, ko es atradu starp pasta sūtījumiem!

Tēvs paņēma pastkarti, pietuvināja sejai, lai rūpīgāk to aplūkotu, taču nekā vairāk uz tās nebija – ne paraksta, ne skaidrojuma.

Nekā. Tikai šie četri vārdi.

Tolaik vecāku mājās pasta sūtījumi tika uzlasīti no zemes kā no koka nokrituši nogatavojušies augļi – mūsu pastkastīte bija tik veca, ka tajā vairs nekas neturējās iekšā, caura kā siets, taču mums tā patika tāda, kāda bija. Nevienam neienāca prātā to nomainīt. Mūsu ģimenē šādi neviens problēmas nerisināja, mēs pret lietām izturējāmies ar tādu pašu cieņu kā pret dzīvām būtnēm.

Lietainās dienās vēstules samirka. Tinte izplūda, un vārdi kļuva nesalasāmi. Visļauņāk klājās pastkartēm, tās bija kā jaunas meitenes, izskrējušas vienā kleitā bez piedurknēm un ziemas mēteļa.

Ja pastkartes sūtītājs būtu rakstījis ar tintes pildspalvu, viņa vēsts būtu nogrimusi aizmirstībā. Vai viņš to zināja? Vārdi uz kartītes bija uzrakstīti ar melnu lodišu pildspalvu.

Nākamajā svētdienā Lelija sapulcināja kopā visu ģimeni – tēvu, māsas un mani. Sasēdušies ap ēdamistabas galdu, mēs visi pētījām pastkarti. Brīdi sēdējām klusēdami – tas mūsu ģimenei bija pagalam neraksturīgi, jo īpaši svētdienas pusdienu laikā. Parasti kādam bija stāstāms kaut kas steidzams. Šoreiz neviens nezināja, ko lai domā par ziņu, kas atsūtīta sazin no kurienes.

Tā bija parasta, tūristiem paredzēta pastkarte ar Garnjē operas attēlu, simtiem tādu var iegādāties neskaitāmās vietās visā Parīzē: tabakas kioskos, suvenīru veikalu stendos.

– Kāpēc tieši Garnjē opera? – māte prātoja.

Neviens nezināja, ko lai viņai atbild.

– Uz tās ir Luvras pasta zīmogs.

– Kā tev šķiet, varbūt mēs varam aiziet uz turieni un pajautāt?

– Tā ir Parīzes lielākā pasta nodaļa. Milzīga. Ko viņi varēs tev pateikt...

– Tas droši vien ir darīts ar nodomu.

– Jā, lielākā daļa anonīmo vēstuļu tiek izsūtītas no Luvras pasta.

– Turklāt fotogrāfija ir vismaz desmit gadus veca, – es pamānīju.

Tēvs pacēla pastkarti pret gaismu. Uzmanīgi to nopētījis, viņš paziņoja, ka fotogrāfija patiešām uzņemta deviņdesmitajos gados. Izdrukas krāsu spektrs, piesātinātie madžentas toņi, kā arī tas, ka operas nams vēl bija bez lielajiem reklāmu plakātiem, apstiprināja manu pieņēmumu.

– Es pat teiktu, ka tā ir no deviņdesmito gadu sākuma, – tēvs precizēja.

– Kāpēc tu tā domā? – māte vaicāja.

– Tāpēc, ka zaļi baltie autobusi SC10 – tādi kā tas, ko redzat te malā, – 1996. gadā tika nomainīti pret R312. Ar zemo grīdu. Un motoru aizmugurē.

Neviens nebrīnījās, ka tēvs pārzina Parīzes autobusu vēsturi. Viņš nekad nebija vadījis automašīnu – nemaz nerunājot par autobusu –, taču kā pētnieks viņš bija uztrenējis spēju atcerēties tūkstošiem sīkumu gan par vispārīgiem, gan izteikti specifiskiem jautājumiem. Tēvs bija izgudrojis ierīci, ar kuras palīdzību varēja aprēķināt Mēness ietekmi uz plūdmaiņām, bet māte bija tulkojusi Čomska traktātus par ģeneratīvo gramatiku. Abiem bija neiedomājami plašas zināšanas, kas praktiskajā dzīvē gan lielākoties nebija pielietojamas. Tomēr dažkārt – kā šodien – tās noderēja.

– Kādēļ uzrakstīt kartīti un gaidīt desmit gadus, lai to nosūtītu?

Vecāki turpināja prātot. Pastkarte man bija vienaldzīga. Toties vārdi gan bija ieinteresējuši. Pieminētie cilvēki bija mani priekšteči, un es neko par viņiem nezināju. Nedz to, kur viņi dzīvojuši, nedz to, ar ko nodarbojušies un cik veci bijuši, kad viņus nogalināja. Es nebūtu spējusi atšķirt viņu portretus no svešinieku sejām. Man par to bija kauns.

Pēc pusdienām vecāki ielika pastkarti atvilktņē, un mēs to vairs nepieminējām. Man bija divdesmit četri gadi, galva pilna ar pasaulīgām lietām, un mani interesēja pavisam citi stāsti. Atmiņas par pastkarti es noglabāju kaut kur apziņas dziļumos, lai gan nolēmu, ka kādu dienu vajadzētu mātei palūgt, lai izstāsta ģimenes vēsturi. Taču gadi gāja, un es nekad to neizdarīju.

Līdz pēc desmit gadiem man pienāca laiks laist pasaulē bērnu.

Dzemdies kakls bija sācis atvērties nedaudz par ātru. Ārsts pieteica turpmākās dienas pavadīt lielākoties guļus stāvoklī,

lai mazulis nepiedzimtu pirms laika. Vecāki ierosināja, lai aizbraucu pie viņiem, tur man būšot tik vajadzīgais miers. Šajā gaidu brīdī es domāju par savu māti, vecmāmiņu un visām priekštecēm, kuras bija dzemdējušas pirms manis. Un man radās vēlēšanās uzzināt savas dzimtas stāstu.

Lelija mani aizveda uz tumšo kabinetu, kur viņa pavada diennakts gaišā laika lielāko daļu un kas man vienmēr ir raišijis asociācijas ar mātes klēpi. Kā iztapsēta ar grāmatām un dažādām dokumentu uzglabāšanas kastēm, telpa peldēja Parīzes priekšpilsētas palsajā ziemas gaismā, ko bija sabiezinājuši cigarešu dūmi. Iekārtojos zem plauktiem ar grāmatām un senlaicīgajām, ar putekļu un pelnu kārtu pārklātajām piemiņas lietām, kas tajos glabājās. No vienādajām dokumentu kastēm māte izvēlējās vienu un izņēma no tās mapi zaļā krāsā ar melniem lāsumiem. Jau pusaudzes gados zināju, ka plauktos sarindotās kastes glabā mūsu ģimenes pagātnes tumšos stāstus. Raudzījos uz tām kā uz maziem zārciņiem.

Māte paņēma papīra lapu un pildspalvu – kā jau daudzi pensijā aizgājuši pasniedzēji, viņa jebkuros apstākļos joprojām bija vispirms profesore un tikai tad māte. Sendenī fakultātes studenti viņu ļoti mīlēja. Vecajos labajos laikos, kad viņa mācīja lingvistiku un auditorijā vēl drikstēja smēķēt, viņa izcēlās ar īpašu veiklību: pīpēja cigareti pēc cigaretes, nenobirdinot pelnus, un studentus fascinēja pelēkie, pirkstu galos kūpošie cilindri. Pelnutrauku mātei nevajadzēja, pelnus viņa nobirdināja turpat uz galda un tūlīt aizkūpināja nākamo cigareti. Cienījams meistarstiķis.

– Es tevi brīdinu, – māte teica, – stāsts, ko tu uzzināsi, ir veidojies no dažādiem avotiem. Daži ir it kā acīmredzami fakti, bet iesaku ar kritisku aci vērtēt manis pašas secinājumus, uz kuriem esmu šo stāstu balstījusi, – ja uzrastos jauni dokumenti,

tie noteikti varētu manas hipotēzes papildināt vai pat būtiski mainīt. Neapšaubāmi.

– Māmiņ, – es ieminējos, – manuprāt, cigarešu dūmi var kaitēt bērna smadzenēm.

– Ak, nu beidz. Kad gaidīju jūs, visu triju grūtniecību laikā pīpēju pa paciņai dienā, un, kā man šķiet, rezultāts nav nemaz tik slikts.

Atbilde mani sasmīdināja. Lelija to izmantoja, lai aizsmēķētu, un tad sāka stāstu par pastkartē pieminētā Efraima, Emmas, Noēmijas un Žaka dzīvi.

PIRMĀ GRĀMATA

Apsolītās zemes

1. nodaļa

– Viss sākās kā krievu romānos, – māte teica. – Ar aizliegtu mīlestību. Efraims Rabinovičs bija iemilējies Annā Žavronskā, kuras māte Lība Žavronska, dzimusi Jankelēviča, bija ģimenes radniece no tās vāciskā atzara puses. Diemžēl Žavronski šo kaislību neatbalstīja...

Lelija pavērās manī un redzēja, ka neko neesmu sapratusi. Viņa iespieda cigareti lūpu kaktiņā un, piemiegusi no dūmiem acis, sāka rakņāties papīros.

– Paklausies, izlasīšu tev šo vēstuli, un kļūs skaidrāks... To 1918. gadā Maskavā rakstījusi Efraima vecākā māsa.

Miļā Vera!

Ar maniem vecākiem ir vienas vienīgas problēmas. Vai esi dzirdējusi par Efraimu un mūsu māšīcu Aņutu? Ja ne, varu Tev izstāstīt, bet apsoli, ka nevienam šo noslēpumu neizpauđisi, lai gan tā vien šķiet, ka daži no mūsējiem to jau zina. Vārdu sakot, Aņa un mūsu Fedja (viņam pēc divām dienām būs divdesmit četri gadi) ir samīļjušies! Mūsējie par to ļoti pārdzīvo, dusmojas. Tante vēl neko nezina, un, ja tas nāks gaismā, tā būs katastrofa. Mūsu Efraims Aņutu ļoti mīl. Bet, jāatzīst, es neesmu īsti pārlicināta par viņas jūtām. Tādi, lūk, ir mūsu jaunumi. Brīžiem tas viss man ir jau līdz kaklam. Labi, miļā, man

jābeidz. Nosūtīšu vēstuli pati, jo tad būšu droša, ka Tu to tiešām saņemsi...

*Ar mīlestību,
Sāra*

– Ja pareizi saprotu, Efraimu piespieda atteikties no pirmās mīlestības, vai ne?

– Un tās vietā viņam ātri atrada citu līgavu – Emmu Volfu.

– Otrais vārds uz pastkartes...

– Tieši tā.

– Vai arī viņa bija attāla radniece?

– Nē, viņa nāca no Lodzas. Viņas tēvs bija Moriss Volfs, bagāts uzņēmējs, kuram piederēja vairākas tekstilrūpnīcas. Emmas māti sauca Rebeka Trocka. Ar slaveno revolucionāru gan viņai nebija nekādas saistības.

– Bet pastāsti, kā Efraims un Emma satikās. Lodza taču atrodas vismaz tūkstoš kilometru no Maskavas.

– Pat vairāk nekā tūkstoš kilometru! Acīmredzot ģimenes sinagogā sameklēja *chadkhanit* – saprecinātāju. Vai arī Efraima ģimene bija Emmas *kest-eltern**.

– Kas?

– *Kest-eltern*. Tas ir jidišā. Kā lai tev izskaidro... Vai atceries, ko stāstīju par inuītu valodu?

Bērnībā Lelija man bija stāstījusi, ka eskimosi sniega apzīmēšanai savā valodā izmanto piecdesmit divus dažādus vārdus. Ar *qanik* apzīmē krītošu sniegu, *aputi* ir jau uzsnidzis sniegs, par *aniou* sauc sniegu, no kura iegūst ūdeni...

– Nu, lūk, un jidišā, – māte turpināja, – ir dažādi vārdi, ar kuriem apzīmē ģimeni. Vārds “ģimene” nozīmē ģimeni kā tādu, savukārt sievas vai vīra ģimenei ir cits vārds, bet vēl cits apzīmē

* Šeit un turpmāk citātos no jidiša vai citām valodām saglabāta oriģinālizdevumā lietotā transliterācija.

ģimeni, “ko uzskatām par savu”, kaut arī mūs ar to nesaista radniecība. Un tad ir tāds gandrīz neiztulkojams jēdziens kā “barotājģimene” – *kest-eltern*, ko varētu tulkot arī kā “viesģimene”. Savulaik, kad vecāki sūtīja bērnu kaut kur tālu prom mācīties, bija tradīcija meklēt tam ģimeni, kura to uzņems un paēdinās.

- Tātad Rabinoviču ģimene bija Emmas *kest-eltern*.
- Jā... bet neuztraucies, gan jau beigās visu sapratīsi...

Efraims Rabinovičs jau agrā jaunībā sarauj saites ar vecāku reliģiju. Viņš kļūst par Sociālistu revolucionāru partijas biedru un paziņo vecākiem, ka Dievam netic. Lai viņus kaitinātu, Jom Kipur jeb Salīdzināšanas dienā viņš dara visu, kas ebrejiem ir aizliegts: smēķē, skujas, ēd un dzer.

1919. gadā Efraimam ir divdesmit pieci gadi. Viņš ir jauns, moderns, slaidis vīrietis ar smalkiem sejas vaibstiem. Ja viņa āda nebūtu tik brūna un ūsas – tik melnas, tiešām varētu nodomāt, ka viņš ir krievs. Jaunais inženieris tikko ir spoži pabeidzis mācības universitātē, studiju sākumā veiksmīgi izvairījies no ierobežojošās *numerus clausus* prasības, kas ebreju skaitam studējošo vidū neļauj pārsniegt trīs procentus. Viņš karsti vēlas pielikt arī savu roku progresa veicināšanā, lolo godkārigas ambīcijas attiecībā uz savu zemi un *savu* – krievu – tautu, ko vēlas atbalstīt revolūcijā.

Ebrejiskā izcelsme Efraimam ir vienaldzīga. Viņš izjūt sevi kā sociālistu, tā ir viņa galvenā reliģija. Un kā gan citādi – viņš taču dzīvo Maskavā, jūtas kā īsts maskavietis. Viņš piekrit laulībām sinagogā vienīgi tādēļ, ka tas ir svarīgi viņa līgavai. Taču viņš brīdina Emmu:

- Mēs nedzīvosim saskaņā ar reliģiskajām tradīcijām.

Tradīcija paredz, ka laulību ceremonijas beigās jaunajam vīram ar labo kāju jāsamina stikla glāze, lai pieminētu Jeruzalemes tempļa iznīcināšanu. Pēc tam jaunlaulātais var iedomāties

kādu vēlēšanos. Efraims vēlas, lai no viņa prāta uz visiem laikiem pagaistu atmiņas par māsīcu Aņutu. Taču, vērojot glāzes lauskas uz grīdas, viņam šķiet, ka tur, saplīsusi mazos gabaliņos, guļ viņa sirds.

2. nodaļa

1919. gada 18. aprīlī, piektdienā, jaunlaulātie pamet Maskavu un dodas uz Efraima vecāku Nahmana un Esteres Rabinoviču *дача* – vasarnīcu, kas atrodas piecdesmit kilometrus no pilsētas. Efraims ir piekritis piedalīties Pesah jeb jūdu Lieldienu svinībās, jo tēvs ar sev neraksturīgu uzstājību to ir lūdzis un arī tāpēc, ka viņa sieva ir stāvoklī. Lieliska izdevība paziņot jaunumus brāļiem un māsām.

- Emma ir stāvoklī ar Mirjamu?
- Tieši tā, viņa gaida tavu vecmāmiņu...

Pa ceļam Efraims izstāsta sievai, ka no visiem svētkiem tieši Pesah viņam vienmēr ir bijuši vismīļākie. Jau bērnībā viņam patika šo svētku noslēpumainā aura, rūgtie lapu dārzeņi, sāļais ūdens un āboli ar medu, kas neiztrūkstoši atradās uz galda. Viņam patika arī tēva skaidrojums par ābolu un medus nozīmi – ēdiena saldme esot piekodinājums ebrejiem neizrauties ar tiekšanos pēc ērtas dzīves.

– Ēģiptē, – Nahmans vienmēr uzsvēra, – ebreji bija vergi, proti, viņi tika izmitināti un pabaroti. Viņiem bija jumts virs galvas, un viņi bija paēduši. Vai saproti? Taču brīvība ir nenoteiktība. To var iegūt tikai caur sāpēm. Sāļais ūdens, ko liekam uz galda Pesah vakarā, simbolizē to cilvēku asaras, kuri

ir atbrīvojušies no verdzības ķēdēm. Un rūgtenie augi mums atgādina, ka brīva cilvēka ceļš pēc būtības ir sāpju pilns. Mans dēls, klausies uzmanīgi. Līdzko sajūtīsi uz savām lūpām medus garšu, pavaicā sev: kā vai kura vergs es esmu?

Efraims zina, ka, tieši klausoties šajos tēva stāstos, ir veidojusies viņa revolucionārā dvēsele.

Tovakar, ieradies vecāku mājās, viņš steidzas uz virtuvi, lai ātrāk sajustu saldo, ne ar ko nesajaucamo plāno neraudzētas mīklas maizīšu smaržu. Šīs maizītes vienmēr cep vecā virtuvē Katerīna. Aizkustināts viņš satver tās krunkaino roku un uzliek uz savas jaunās sievas vēdera.

– Paskaties uz viņu, – Nahmans saka Esterei, kas vēro virtuvē notiekošo. – Mūsu dēls ir lepns kā kastaņkoks, kas izrāda garāmgājējiem savus augļus.

Vecāki ir sapulcinājuši visus Rabinoviču brālēnus un māšicas no Nahmana puses un visus Frantu radniekus no Esteres puses. Nez kādēļ tik daudz, prāto Efraims, svārstīdams rokā sudraba nazi, kas pēc stundām ilgas spodrināšanas ar pelniem spoži mirdz.

– Vai viņi ir uzaicinājuši arī Žavronskus? – viņš vaicā savai mazajai māšai Bellai.

– Nē, – viņa atbild, taču noklusē, ka abas ģimenes ir vienojušās izvairīties no māšicas Aņutas un Emmas iespējamās satikšanās.

– Bet kāpēc šogad te ir tik daudz radnieku... Vai viņiem padomā ir kas īpašs? – Efraims turpina, aizsmēķēdams cigareti, lai nomāktu satraukumu.

– Jā, bet vairs netincini mani. Es nedrīkstu neko atklāt pirms vakariņām.

Tradīcija nosaka, ka Pesah vakarā ģimenes galva lasa visiem priekšā fragmentu no hagadas*, kurā stāstīts par Mozus vadīto jūdu iziešanu no Ēģiptes. Pabeidzis lūgšanas, Nahmans pieceļas un ar nazi piesit pie glāzes.

– Šovakar gribu vērst jūsu uzmanību uz grāmatas pēdējiem vārdiem, – viņš iesāk, uzrunādams visus ap galdu sēdošos. – “Uzcel no jauna Jeruzalemi, Svēto pilsētu, ātri un mūsu mūža laikā, un uzved mūs tajā”, jo man kā ģimenes galvam ir pienākums jūs brīdināt.

– Par ko mūs brīdināt, papu?

– Ir pienācis laiks doties prom. Mums visiem šī zeme jāatstāj. Jo ātrāk, jo labāk.

– Doties prom? – Dēli ir neizpratnē.

Nahmans aizver acis. Kā lai pārlicina savus bērnus? Kā lai rod īstos vārdus? Neko konkrētu jau viņš nevar pateikt, viņš tikai jūt vējojam gaisā sīvu smārdu, salta vēja ledaino elpu, kas liecina par tuvojošos bargo ziemu. Sajūtas ir tik tikko uztveramas, un tomēr tās nevar atstāt bez ievērības: vispirms viņam naktīs sāka rādīties murgi, uzmācās atmiņas par to, kā Ziemassvētku laikā kopā ar citiem bērniem nācās slēpties laukā aiz mājas, jo piedzērušies veči nāca sodīt tautu, kas nogalinājusi Jēzu Kristu. Viņi ielauzās mājās, izvaroja sievietes un nobendēja vīriešus.

Grautiņi rimās, kad cars Aleksandrs III pieņēma tā saucamos antisemitiskos Maija likumus, kas liedza ebrejiem gandrīz visas brīvības. Nahmans tolaik bija jauns cilvēks, un pēkšņi viņam viss tika aizliegts. Ebreji nedrīkstēja stāties universitātē, pārvietoties no viena reģiona uz citu, dot bērniem kristiešu vārdus, spēlēt teātri. Pazemojošie aizliegumi krievu tautai bija pa prātam, un uz gadiem trīsdesmit asinsizliešana mazinājās.

* Pesah liturģijas un svētku mielasta kārtības grāmata ar dziesmu un lūgšanu tekstiem.

Nahmana bērniem bija svešas bailes no bandām, kuru locekļi, piecēlušies no 24. decembra svētku galda, siro apkārt ar mērķi nogalināt.

Taču nu jau vairākus gadus Nahmans juta gaisā virmojam sēra un pelējuma dvaku. Pagrīdē uzdarbojās melnā sotņa – ultralabējs monarhistu grupējums, ko vadīja Vladimirs Puriškevičs. Bijušais cara galminieks bija iecerējis sazvērestību pret ebrejiem. Viņš gaidīja izdevīgu brīdi, lai to īstenotu. Un Nahmans neticēja, ka jaunā revolūcija, kurā piedalījās arī viņa bērni, kļiedēs seno naidu.

– Jā. Doties prom. Bērni, ieklausieties manī uzmanīgi, – Nahmans cenšas saglabāt mieru, – *es shtinkt shlekht drek* – šeit smird pēc sūdiem.

Pēc šiem vārdiem dakšiņu šķindēšana pret šķīvjiem pierimst, bērni pārstāj čalot, iestājas klusums. Nahmans beidzot var tikt pie vārda.

– Vairums no jums ir jaunlaulātie. Efraim, tu drīz kļūsi par tēvu. Jums ir mērķis, jūs esat drosmīgi – visa dzīve vēl priekšā. Īstais brīdis pakot čemodānus.

Nahmans pagriežas pret savu sievu un saņem viņas roku.

– Mēs ar Esteri esam nolēmuši doties uz Palestīnu. Esam jau nopirkuši zemesgabalu pie Haifas. Audzēsīm apelsīnus. Brauciet mums līdzi! Es nopirkšu zemi arī jums.

– Nahman, vai tu patiešām gribi apmesties uz dzīvi izraēļu zemē?

Rabinoviču bērni nekad neko tādu nebūtu varējuši iedomāties. Pirms revolūcijas viņu tēvs bija Pirmās Tirgotāju ģildes loceklis un viens no nedaudzajiem ebrejiem, kuri drīkstēja brīvi pārvietoties pa valsti. Tā bija milzīga priekšrocība, jo Nahmans varēja dzīvot Krievijā pilntiesīgi, tāpat kā krievi. Viņš bija ieguvis cienījamu stāvokli sabiedrībā un nu paziņo, ka vēlas no tā atteikties, doties trimdā uz otru pasaules malu, uz tuksnesi,

kur valda skarbs klimats, un audzēt apelsīnus. Cik absurda vēlme! Viņš, kurš bez virtuves palīdzības neprot pat bumieri nomizot...

Nahmans paņem rokā nelielu zīmuli un apslapina tā galu ar mēli. Vērodams savu dzimtu, viņš turpina:

– Labi. Iesim pa apli. Es pieprasu, lai katrs no jums – dzirdiet: katrs! – man pasaka, uz kurieni dosies. Nopirkšu visiem tvaikoņa biļetes. Pēc trim mēnešiem mēs būsime prom, vai jūs sapratāt? Bella, sāksu ar tevi, jo tas ir viegli, tu brauksi kopā ar mums. Tātad es pierakstu: Bella, Haifa, Palestīna. Efraim, kā būs ar tevi?

– Es pagaidīšu, paklausīšos, ko saka brāļi, – Efraims atbild.

– Es labprāt dotos uz Parīzi, – Emanuels, jaunākais no brāļiem, ieminas, bezbēdīgi šūpodamies krēslā.

– Izvairieties no Parīzes, Berlīnes un Prāgas, – Nahmans drūmi iestarpina. – Šajās pilsētās visas labās vietas ir aizņemtas jau paaudžu paaudzēs. Jūs tur neiekārtosieties. Nebūsiet viņiem pa prātam – būsiet vai nu par labu, vai par sliktu.

– Es par to neuztraucos, mani tur jau gaida līgava, – Emanuels paziņo, un visi sāk smieties.

– Mans nabaga dēls, – Nahmans noskaišas, – tevi gaida cūkas dzīve. Trula un īsa.

– Papu, es labāk mirstu Parīzē, nevis kaut kādā pakaļas caurumā!

– Nu vai zini! – Nahmans, pacēlis roku pret dēlu, draudoši krata ar pirkstu. – *Yeder nar iz klug un komish far zikh*: katrs muļķis sevi uzskata par gudru un asprātīgu. Es nejokoju! Paklausieties. Ja negribat braukt kopā ar mums, dodieties uz Ameriku, arī tur būs ļoti labi, – viņš nopūties piebilst.

Amerika. Kovboji un indiāņi. Nē, paldies, domā Rabinoviča bērni. Pārāk izplūdušas ainavas. Par Palestīnu vismaz ir skaidrs, kā tur izskatās, jo tas ir rakstīts Bībelē: akmeņu kaudze.

– Paraugies tikai uz viņiem! – Nahmans saka sievai. – Īsts aunu bars! Padomājiet taču mazliet! Eiropā jūs neko neatradīsiet. Neko. Neko labu. Toties Amerikā vai Palestīnā viegli dabūsiet darbu!

– Papu, tu vienmēr par daudz uztraucies. Nu pievienosies tavš skroderis sociālistiem – kas tad vēl ļaunāks te varētu notikt?

Tiesa, redzot Nahmanu un Esteri vienu otram līdzās kā divas mazas kūciņas beķerejas skatlogā, ir gandrīz neiespējami iztēloties abus kā jaunās pasaules fermerus. Viņi sēž ar nevainojami taisnu muguru, Estere joprojām ir valdzinoša, kaut gan mati, ko viņa uz pakauša ir saņēmusi zemā mezglā, jau ir nosirmojuši. Viņa nenoniecina ne pērles, ne kamejas. Nahmans vienmēr ir tērpies kādā no saviem slavenajiem trīsdaļīgajiem uzvalkiem, kas šūdināti pie labākajiem franču drēbniekiem Maskavā. Viņa bārda ir balta kā kokvilna, un parasti viņš izceļas ar interesantām, punktotām kaklasaitēm, ko saskaņo ar kabatlakatiem.

Sarūgtināts par bērnu attieksmi, Nahmans pieceļas no galda. Asinsvadi uz kakla ir tā pietūkuši, ka, šķiet, tūlīt pārsprāgs un Esteres uzklāto skaisto galdautu nošķiedīs ar asinīm. Viņam ir jāatlaižas, jānomierina satrauktā, auļojošā sirds. Pie ēdamzāles durvīm Nahmans vēlreiz aicina sanākušos pārdomāt situāciju un nobeigumā piebilst:

– Jums jāsaprot: pienāks diena, kad viņi gribēs mūs visus iznīcināt.

Pēc šīs teatrālās aiziešanas pie galda atkal atsākas priecīgas sarunas, kas ieilgst līdz vēlai nakts stundai. Emma piesēžas pie klavierēm un nedaudz atbīda soliņu, lai netraucē vēderam. Jaunā sieviete ir diplomēta mūziķe, beigusi prestižo Nacionālo konservatoriju. Bet viņa būtu gribējusi studēt fiziku. Taču *numerus clausus* dēļ to nav varējusi. Viņa no visas sirds cer, ka bērns, kas viņā aug, dzīvos pasaulē, kurā pats varēs izvēlēties savu studiju virzienu.

Sievas spēlētās mūzikas skaņu ieaijāts, Efraims ar brāļiem un māsām pie kamīna pārspriež notikumus politikā. Vakars izvēršas bezgala jauks, brāļi un māsas jūtas vienoti un viegli iesmej par ģimenes patriarhu. Rabinoviči nezina, ka šīs ir pēdējās stundas, ko viņi pavada visi kopā.